

3 Eylül 2008
TS/BAS-BÜL/08-73

“Türkiye’de Bölgesel Farklar ve Politikalar”

Özet Bulgular

TÜSİAD, “Türkiye’de Bölgesel Farklar ve Politikalar” başlıklı raporunu, 3 Eylül 2008 Çarşamba günü, Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (TÜRKONFED) işbirliği ile düzenlenen bir toplantı ile kamuoyuna sundu. Türkiye’de bölgesel farklılıkların azaltılması için uygulanması gereken bölgesel kalkınma politikaları konusunda öneriler sunan raporun tanıtım toplantısında, TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ, TÜRKONFED Yönetim Kurulu Başkanı Celal Beysel ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı Ahmet Tıktık birer konuşma gerçekleştirdi.

*Toplantının ikinci bölümünde ise raporun yazarı Doç. Dr. Alpay Filiztekin, çalışma hakkında bir sunum yaptı. Bu bölümde ayrıca, raporun değerlendirildiği ve “Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikaları” konusunun tartışıldığı bir panel gerçekleştirildi. Bölgesel kalkınma kuramları, politika önermeleri, Türkiye’de bölgesel farklar, Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde bölgesel kalkınma politikaları konularını kapsayan **“Türkiye’de Bölgesel Farklar ve Politikalar”** adlı raporda özetle şu bulgular yer almaktadır:*

“Bölgesel kalkınma, çok boyutlu doğası ve doğrusal olmayan yapısı nedeni ile oldukça çetrefilli bir sorundur. Bir yanda toplam refahın büyüme hızının artması, etkinliğin arttırılması, diğer yanda bölgeler arasında hakkaniyetin sağlanması gibi, iki ayrı ve zaman zaman birbirleriyle çelişebilen amaca ulaşabilecek bir tasarımın oluşturulmasını gerektirmektedir. Bu amaçlardan ilkinin, sürdürülebilir iktisadî büyümenin, tek başına bile, nasıl sağlanacağı, çok geniş büyüme yazınına rağmen, hâlâ tartışma konusudur. Öte yandan, bölgelerin farklı üretim yapıları ve dışsallıklar, ülke genelinde büyüme sağlamaya yönelik politikaların, bölgeler arası farklılıkların ve gelir uçurumlarının açılmasına neden olabileceğine işaret etmektedir.

İkinci amacın, hakkaniyetin, tanımlanmasında görülen farklılıklar da, uygulanacak politikaların seçimini zorlaştırmaktadır. Basit anlamıyla iktisadî eşitliğin ötesine geçilerek, sosyal dışlanma kavramı çerçevesinde oluşturulacak politikalar, sosyal hayatın birçok boyutunu içerecek biçimde kapsam genişlemesini gerektirmektedir. Bu durumda sadece iktisadî politikaların yeterli olamayacağı açıktır.

Öte yandan, bölgeler arası gelir farklarının kapanması, ya da yaşam kalitesinin eşleştirilmesi de hakkaniyet adına sorunlar taşımaktadır. İngiltere’de yaşanan durum, hakkaniyetin farklı tanımlarının sonuçları açısından güzel bir örnek teşkil etmektedir. İncelenen 1980 ve 1990’lı

yıllarda, İngiltere’de, bölgeler arası ortalama gelir farkının açıldığı görülmekle beraber, benzer özelliklere sahip, fakat farklı bölgelerde yaşayan kişilerin gelir farklarının kapandığı görülmektedir. Bir başka deyişle, kişi özelinde hakkaniyetin arttığı görülürken, benzer özelliklere sahip bireylerin belirli mekânlarda toplandıkları anlaşılmaktadır. Bu durumda, bölgesel politikaların bölgeler arası gelir farklarını kapatmaya yönelik olmasının ne kadar savunulabilir olduğu tartışmalı hâle gelmektedir.

Bu tartışmalar, bölgesel kalkınma politikası oluşturulurken amacın ya da amaçların çok açık olarak tanımlanmasının önemine işaret etmektedir. Eğer amaç, geçmişte Türkiye’de olduğu gibi, ulusal büyüme ise, bölgesel kalkınmayı hakkaniyet üzerine kurmanın çok tutarlı olmadığı kabul edilmesi gerekmektedir. En azından, hakkaniyetin iktisadî yapı ile değil, sosyal tasarımlarla, gelirlerin yeniden dağıtımı ile sağlanacağı bilinmelidir. Öte yandan hakkaniyet tanımının da açık olması gerekmektedir. Eğer hedeflenen ‘fırsat eşitliği’, ‘eşit işe eşit ücret’ ise, bölgeler arasında ortalama kişilerin gelirleri arasında farkların olabileceğinin de bilinmesi gerekir.

Bir kez amaç belirlendikten sonra, uygulanacak olan politikaların da belirli özellikleri olacağı unutulmamalıdır. Daha önce belirtilen ve burada tekrar altı çizilen, temel ilkelerin sürekli göz önünde tutulması gerekmektedir:

Hiçbir politika sadece bir bölgeye, bir sektöre özgü olamaz. Makro ya da mikro düzeyde her politik uygulama, dışsallıklar nedeni ile tüm ülkeyi etkileyecektir.

Gelişen teknoloji ve iktisadi uygulamalar mal ve faktör akışkanlığını hızlandırdığı ölçüde bölgesel politikaların etkisi artacaktır.

Bazen uygulanan politikalardan sonuç alınamaması bu politikaların işe yaramaz olmalarından değil, yeterince güçlü olmamalarından kaynaklanıyor olabilir.

Kimi önemsiz ve geçici gözüken politikalar beklenmedik, büyük ve kalıcı etkiler yaratabilir.

Politika yapıcılarının beklenti oluşturma, yönetme ve eşgüdüm sağlayabilme gibi bir yetki ve sorumlulukları vardır.

Yeni Ekonomik Coğrafya kuramı tarafından, daha önce geliştirilmiş kuramlardan damıtılarak çıkarılan bu ilkeler bölgesel politika açısından büyük önem taşımaktadırlar ve geçmiş deneyimler bunların ne kadar değerli olduklarını göstermektedir. Bugün Türkiye’de GAP projesini sadece kapsadığı az sayıda il ile sınırlandırmak, bu projenin diğer bölgelere etkisi olmadığını düşünmek (ve bu konuda yeterince çalışma yapmamış olmak) büyük bir hata olacaktır. Örneğin, GAP bölgesinde sadece tarımsal alanların sulanmasının etkinleştirilmesi ile elde edilecek olan getirinin, Denizli’deki tekstil sektörüne ucuz ve kaliteli girdi sağlarken, Karadeniz bölgesinde çay üretimine olan talebi arttıracığının öngörülmesi gerekmektedir.

Altyapı yatırımlarının bir bölgenin kalkınmasında önemli rol oynadığı bir gerçektir. Ancak etkinin ne yönde olacağı ise o kadar açık değildir. Sevilla örneğinde olduğu gibi, ulaşımı kolaylaştıran yollar, gelişmiş diğer bölgelerden birçok ürünün çok daha ucuza bölgeye akmasını ve bölgede var olan ekonominin gelişmesini, amaçlanan aksine engelleyebilir. Kimi zaman da uygulanan politikalar, örneğin dışarıdan yatırım çekmeye yönelik altyapı yatırımları, yine Sevilla’da olduğu gibi yeterli olmayabilir. Bölgede var olan sosyal sermayenin yetersizliği, bölgeyi yeterince çekici kılmayabilir. Oysa ek küçük bir çaba ve finansman yoluyla yerel şirketlere sağlanacak destek ile, İrlanda’da olduğu gibi, dış yatırımcıların bölgeye ilgisi de arttırılabilir.

Öte yandan oluşturulan politikaların merkezden ve ‘bilgili’ kişilerin güdümünde kalması, toplumsal mutabakatın sağlanmamış olması, yerel unsurların politikalara etki ve katkılarının dışlanması uygulamada büyük eksiklikler ve aksaklıklar oluşturacaktır. Var olan çeşitli dışsalılıkların, eşgüdüm sağlanmasını gerekli kıldığı açıktır. Geliştirilen stratejilere ve tasarımlara inanmayan, bunlardan beklentisi olmayan aktörlerin, bunlara verecekleri tepkilerin istenmeyen yönde olma ihtimalleri çok yüksektir. Türkiye’de geçmişte uygulanan bölgesel politikaların ne kadar etkili olduğunu ölçebilmemiz mümkün değildir. Ancak şu anda içinde bulunulan durumun, ne ülkenin sürdürülebilir büyümesi açısından, ne de bölgeler arası hakkaniyet açısından tatminkâr olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu konuların ayrıntılı ve derinlemesine tartışılması ve ciddiye alınması gerekmektedir. Bir yandan, ülkenin çeşitli yörelerinde eğitimler verirken, öte yandan bölgelere dair sağlıklı verilerin toplanmıyor olması, eğitimlerin sonuçlarının değerlendirilmesini bile imkânsız kılmaktadır.

Bölgesel kalkınma projesinin Avrupa Birliği’nden nasıl kaynak yaratılır sorusuna indirgenmemesi gerekmektedir. Sonuçta, Türkiye Avrupa Birliği politika ve müktesebatına uyumlu olmak kadar, AB içerisinde yeni politikaların geliştirilmesine de katkı yapmak sorumluluğu ve yükümlülüğü içerisinde ve böyle olmaya da kendini hazırlamak durumundadır.”